

АКЦІЯ «ВІСЛА» 1947 РОКУ В УСНИХ ОПОВІДЯХ УКРАЇНЦІВ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ: ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ І ТЕМАТИКА

Леся Халюк

УДК 801.81:398.2]:314.151.3-054.74

У статті висвітлюється наукова та періодична література з означеного питання, аналізуються особливості усних народних розповідей про переселення українців у Польщі в 1947 році. Усні наративи побутують на території Лемківщини, Холмщини та Підляшшя, де споконвіку проживало українське населення, а також у північно-західному регіоні Польщі, куди українці були переселені після проведення акції «Вісла» 1947 року. Представлено усні наративи про переселення, у яких зображено історичне підґрунтя наведених текстів і причини їх виникнення та існування (функціонування). Аналіз усних оповідей українців-іммігрантів дав змогу класифікувати наративи за тематичним принципом.

Ключові слова: усні народні оповідання, наратив, меморат, акція «Вісла», українці-переселенці, Лемківщина, Холмщина та Підляшшя, західні та північні землі, національна ідентичність, мала батьківщина.

In this issue which is based on the field research, overviewed the scientific literature and the periodical press, analyzed the specific features of oral folk stories about the displacement in 1947 of Ukrainians to Poland in the second half of XX – beginning of the XXIst century. Geographically, the study covers the Lemkivshchyna, Holmshchyna and Pidljashja, where the Ukrainian population lived from ancient times, and the north-western region of Poland, where the Ukrainians were resettled as the result of the action *Wisla* of 1947. The issue which is based on the verbal material of narratives shows the historical backgrounds and they are the main reasons of appearance of such texts. The carried out analysis of oral folk stories of Ukrainians-immigrants has allowed to classify narratives according to the thematic principle.

Keywords: oral folk stories, narrative, memorate, the action *Wisla*, Ukrainians-migrants, Lemkivshchyna, Holmshchyna and Pidljashja, the western and northern lands, national identity, *small homeland*.

Тривалий час історія розглядалася як наука про суспільство, що впливало на дослідження окремих тем з історії, у тому числі й на вивчення переселення українців у 1947 році з Лемківщини, Холмщини, Підляшшя та Надсяння на північно-західні землі Польщі, відоме під назвою «акція “Вісла”». Українські й зарубіжні народознавці цілеспрямовано займаються дослідженням надбань тієї усної історії та словесності, яка є своєрідним художнім літописом історичних подій ХХ ст., і саме до таких подій належить зазначена.

Нині до нас повертаються несправедливо забуті хронікально-документальні матеріали, бібліографічно-довідкова та художня література, маловідомі вітчизняні та зарубіжні архівні джерела, а також усні історії свідків цієї трагедії, які є джерелом до пізнання світогляду українського народу та його історії. Усні оповідання про переселення 1947 року з ідеологічних причин цензурування науки дов-

го не могли ввійти до фольклорних збірників, стати предметом розгляду в монографічних дослідженнях. Сьогодні збирацька робота в Польщі й Україні активно набирає обертів. Тож усний фольклор, який не тільки не записували й не вивчали, а й переслідували, може стати основою для незаперечних висновків про спробу розпорошення та знищення українського народу на споконвічних українських землях Холмщини, Підляшшя, Лемківщини та Надсяння.

Специфіка моменту полягає в тому, що усні історії про переселення 1947 року створюються й нині. В умовах незалежності народ України дістав право вільно обговорювати своє недавнє минуле, не боячись давати йому правдиві оцінки. Під час таких бесід (часом мимоволі) їхні учасники повертаються до подій 1947 року, і творяться оповідання, які зазвичай виливаються в оповідання-монологи чи оповідання-сповіді.

Перш ніж вести мову про самі оповіді-спогади, наведемо стислий огляд тих подій, які, власне, й зумовили виникнення розглядуваних нами оповідань про переселення 1947 року.

Формальним приводом для початку насильницького переселення українського населення в 1947 році з Надсяння, Лемківщини, Холмщини, Підляшшя на північно-західні землі Польщі стала загибель у березні 1947 року в бою з формуваннями УПА заступника міністра оборони Польщі К. Сверчевського. Одразу після цієї події польське керівництво прийняло рішення про виселення українців і членів змішаних українсько-польських родин з українських етнічних та прилеглих земель (Надсяння, Лемківщини, Холмщини, Підляшшя) і поселення їх у так званих повернутих західних та північних землях з обов'язковим розпорошенням серед польського населення.

Так, операційна група під кодовою назвою «Вісла» під командуванням генерала С. Мосора о четвертій годині 28 квітня 1947 року приступила до виселення 150 тисяч осіб з південно-східних теренів до воєводств Північної та Західної Польщі. Переселення здійснювалося в три етапи. Перший тривав з 28 квітня до кінця травня 1947 року. За цей час було депортовано українців з повітів Сянок, Ліско, Перемишль, Ясло, Кросно, Горлиці, Бжозув і частково — з Любачева. Другий етап припав на червень. Дві військові дивізії було скеровано на остаточне виселення українців з Любачевського повіту, а також з повітів Ярослав і Томашув Любельський. Було проведено виселення лемків із повітів Горлиці, Новий Сонч і Новий Тарг. Водночас виселенню підлягали українці з Люблінського воєводства. Протягом третього етапу, який припав на липень, було знищено рештки УПА й депортовано українців, які втікали під час перевезень або самостійно поверталися на попереднє місце проживання. Загалом акція «Вісла» охопила 22 повіти Краківського, Жешувського (Ряшівського) та Люблінського воєводств¹ [23, с. 30–31]. Розселено ж українців було на значно більшій

території — у 71 повіті возз'єднаних земель, у воєводствах: Ольштинському (56 600), Кошалінському (31 200), Вроцлавському (15 500), Щецинському (15 100), Зеленогірському (10 900), Гданському (5300), Опольському (2500), Познанському (1400) та на півночі Білостоцького (1000) [4].

Саме ці події привели до виникнення та збереження фольклору про переселення 1947 року, який є чи не найвагомим джерелом пізнання історичної долі українців-переселенців у Польщі.

Початок зацікавлення дослідників народною прозою українців про переселення 1947 року припав на 60-ті роки ХХ ст. Оскільки після Другої світової війни ця проблема довго замовчувалася як у Польщі, так і в Україні, фактично не проводилися записи фольклору переселенців, не велося жодних наукових досліджень. Лише в 1960-х роках, з утворенням українських культурно-освітніх організацій, у Польщі почали виходити періодичні видання, де можна віднайти окремі публікації «переселенського» прозового репертуару та розвідки про нього, переважно науково-популярного характеру. Ці видання відіграли важливу роль у поширенні фольклорних текстів, про що свідчать коментарі сучасних виконавців старшого віку.

Нині серед українських друкованих органів Польщі важливе місце посідає тижневик «Наше слово», перше число якого побачило світ у червні 1956 року [14]. Видання періодично знайомить читачів з фольклором українців-переселенців з Лемківщини, Холмщини та Підляшшя. Серед опублікованих матеріалів на особливу увагу заслуговують ті, які містять спогади про переселення 1947 року та культурне життя українців-переселенців на північно-західних землях Польщі після завершення акції «Вісла».

Слід також згадати періодичне видання «Ватра», яке друкується українською літературною мовою, лише спорадично там уміщуються тексти, написані лемківською говіркою чи польською мовою [9; 10; 11; 13].

Привертають увагу фольклорні записи про переселення та життя на західних і північних землях, що їх уміщено в лемківському часописі «Загорода» [20; 21].

Лемківський двомісячник «Бесіда» теж не оминає питання переселення українців і лемків у 1947 році. Кожен номер видання містить рубрику «Зо страниц історії», де лемківською говіркою друкуються спогади очевидців акції «Вісла».

У 1997 році побачила світ книжка Б. Гука із серії «Закерзоння»: «Пропамятна книга. "1947"» [5]. Це — збірник спогадів про українські села й містечка на теренах Бойківщини, Лемківщини, Надсяння, Підляшшя й Холмщини, знищені в 1947 році внаслідок проведення акції «Вісла». «Пропамятна книга. "1947"» охоплює історію 47 повітів: Перемишль, Ліско, Новий Сонч, Сянік, Сокаль, Рава Руська, Доброміль, Грубешів, Любачів, Береш, Ярослав, Сянок, Березів, Білгорай, Володава, Біла Підляська та ін.

Згадаємо видання лемківського прозового фольклору у двох частинах «Z Łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Ługów i okolic. Część pierwsza» («З лемківської скрині. Історії з Лугів та околиць. Частина перша») [25] та «Z Łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Brzozy i okolic. Część druga» («З лемківської скрині. Історії з Бжози та околиць. Частина друга») [24]. Зазначені праці є збірками оповідань трьох поколінь лемків, котрі змушені були жити далеко від своєї малої батьківщини. Оповідання, подані польською мовою, поділено на три групи: спогади найстарших лемків, які пам'ятають життя в горах і яких було виселено в 1947 році, спомини середнього покоління, для якого ностальгія за Лемківщиною є передусім сумом їхніх родичів, і роздуми наймолодшого покоління, що називає Лемківщину родинним домом — міфічним, утраченим, який пізнають більше із цікавості, ніж через ностальгію [25, s. 5].

Цікавими з наукового погляду є також книжки та статті, присвячені історії окремих сіл на Лемківщині, у яких автори подають іс-

торію свого села, своєї родини, розповідають про хід переселення та про подальше життя українців на нових для них землях. Це здебільшого авторські спогади. Для прикладу наведемо праці: «Наша громада. (Минуле сіл: Ясунка, Крива і Баниця на Лемковині)» Т. Доклі [6], «Кавальчык тернистой історії села Чорне на Лемковині. 1870—1970» А. Барни [3], «Nasz Łemkowski los» («Наша лемківська доля») Р. Хомяка [17], «Nad Bieszczadami słońce zgasło» Я. Курака («Над Бещадами сонце згасло») [19].

В Україні теж опубліковано авторські спогади про історію українських сіл та переселення. Так, нариси про лемківські села Святкова Велика, Святкова Мала (Святківка), Свіржова Руська, Котань і Крамна зібрано й видано 2004 року в збірнику «Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки» І. Красовського та А. Тавпаша [8]. Ця книжка — своєрідний життєпис кількох лемківських сіл, написаний ґрунтовно, із вдало продуманою композицією та оригінально підібраними фактами. У додатках уміщено важливий ілюстративний матеріал з історії сіл. Книжка Л. Мончака, І. Поляняк та Н. Юськів «Лабова. Лемківське село нашої пам'яті» [12] вийшла у світ 2006 року і теж написана у формі спогадів про історію села.

Більшість розповідних зразків мають сюжетний характер, що є традиційною властивістю фольклорної прози. «Народний оповідач, — зазначає В. Сокіл, — більше схильний за своєю творчою потенцією до сюжетного оформлення події (чи кількох епізодів), їх образного осмислення» [15, с. 10]. Аналіз зразків усної історії щодо їх сюжету засвідчує, що вони будуються якнайрізноманітніше. Події в них — сукупність усіх реальних ситуацій, персонажів (дійових осіб) і дій в історичному минулому інформанта, які сформували його індивідуальний досвід та ідентичність. До того ж слід враховувати, що ситуації, відібрані наратором в історію, яку він викладе в наступному оповіданні, є не механічним добром елементів подій, а ментальним конструктором у свідомості оповідача, він, осмислюючи свій минулий досвід, зводить його до тих небага-

тьох елементів, які створюють його історію. Проте прикметною ознакою більшості цих історій є те, що оповідачі прагнуть поглянути на своє життя в цілому, з висоти літ, передати найбільш вражаючі моменти. Осмислюючи причини переселення 1947 року, інформатори ведуть свої розповіді з довоєнного періоду (Друга світова війна), подаючи контрастні картини зі своєї біографії та біографії свого народу. Отже, оповідь може бути розгорнута і складатися з низки епізодів, характерних для багатьох народів оповідань про 1940-ві роки: благополучне певною мірою життя до війни, господарювання на землі, яка є головною годувальницею сім'ї, а праця на ній — запорукою сімейного добробуту; далі — Друга світова війна; переселення у 1945–1946 роках в Україну, насамкінець — переселення 1947 року (операція «Вісла»). Наприклад: «У 1939 році я повинен був іти до третього класу початкової школи. Батьки сказали, що почалася війна. Спочатку з'явилися на конях російські солдати <...> Після війни не було де мешкати. Тимчасово проживали у коморі з іншою родиною. Дах зробили з соломи, але інколи, якщо йшов сильний дощ, то протікало <...> Прийшла весна 1947 року. Лишень встигли збудувати хату, почали в ній жити, а тут говорять <...> виселення, виселення. Андрій Дмитрук приходив до нас і сказав, що обов'язково поїдемо. Він уже знав звідкись» [18, с. 49, 51]²; «Коли почалася Друга світова війна, кордон пройшов по річці Сян, і їхнє село було в складі СРСР. Після 1945 року границя пройшла зразу за Нижанковичами, і село ввійшло до складу Польщі. Почалися переселення. Батько ніяк не хотів їхати, бо думав, що границю ще раз перенесуть на Сян, та й кому хотілося кидати все і їхати невідомо куди. Але настав 1947 рік. Прийшли поляки (це було в травні) і сказали збиратися» [16].

Головною темою оповідань є насильницьке переселення та його наслідки. Це, зокрема, хвороби і смерть у дорозі: «Гнали нас до збірного пункту в селі Варі. Цього дня виселяли також і Яблоніцю. Тримали нас разом у Варі

кілька днів у stodolі. Хто не мав їжі, тому військо давало їсти, але разом з усіх сторін пильнували нас. Вояки сказали нам, що як хтось буде втікати, зараз будуть до нього стріляти» [1]; «27 червня 1947-го забрали нас до Грибова, там ми ночували на вокзалі, а потім їхали у вагонах. Як хтось попав до відкритого — то казка, як до закритого — то задихався, але як почалася злива <...> З одного боку їхали кози, корови, вівці, з другого — люди. Ми, хлопці, над коровами нари мали, і там ми розмістилися, а що молоді були, то нам було байдуже. Старші люди плакали, бідували» [25, с. 53]³; відсутність санітарних умов під час переїзду: «Був 1947 рік. Ми, як велика родина з десяти осіб, отримали окремих вагон, розділений навпіл: одна половина для худоби, друга — для нас із багажем. Найгіршим спогадом є відсутність місця для візочка семимісячного братика, який почав у дорозі сильно хворіти, а отримати медичну допомогу було неможливо. Неможливо навіть уявити ті санітарні умови. Милися, спали і ходили до туалету в одному вагоні з худобою» [24, с. 15–16]⁴; повна відсутність житлових умов на західних і північних землях: «Деякі сім'ї втиснено по дві-три до одного будинку або “докватеровано” до осілих тут у 1945–1946 роках польських родин, які вже були повними панями» [7, с. 55].

Слід наголосити, що, крім змалювання окремих подій, кожна з таких оповідей дає важливий інформативний матеріал щодо особливостей і труднощів «переселенського» побуту та життя на нових землях. Такі усні історії про події 1947 року можемо розглядати не тільки із суто філологічного погляду, але й маємо змогу почерпнути різнобічні відомості етнографічного та етнопсихологічного характеру. Цьому сприяють короткі описи, передусім житла, одягу, тогочасних звичаїв, докладні оцінки людської поведінки в кризових, афектних ситуаціях. Цікавими із цього погляду є такі спогади: «Перші весілля, як ми приїхали сюди, відбувалися так само, як і у Мохначці. Подружки нареченої були одягнені по-краківському: гарні спідниці зелені, корсети, стрічки, накинуті на

плечі, намисто, вишиті елегантні сорочки» [25, s. 26]⁵; «Як надходив Великдень, ми цілий тиждень фарбували яйця, а потім розбивали їх, як то роблять діти. Старші жінки розписували красиві великодні крашанки» [25, s. 28]⁶; «Увечері застав я вдома якусь жінку з дітьми, до нас звернулася по-польському, до своїх дітей — по-німецькому. Мама налила їй молока, а за якийсь час німкеня принесла нам велику миску мити Михася та ще якісь посудини. Мама нас всіх викупала. З німкенею ми швидко заприязнилися» [5, с. 413].

В усних свідченнях трапляються і відтворюються з усіма подробицями й описи технічних процесів виробництва різної заводської чи фабричної продукції, і розширений перелік особистих характеристик як рідних і близьких, так і нових знайомих на німецьких землях тощо. У розглядуваних оповіданнях представлено також образи членів української селянської родини. Зокрема, батька: «Наближалася осінь, ми почали ремонтувати “новий” дім. Батько пішов до зруйнованого сусіднього господарства, зірвав нікому вже не потрібну підлогу і поклав її у нас. За те був відданий до суду і на два місяці відправлений до в'язниці» [24, s. 29–30]⁷; матері: «І разом з матір'ю, збираючи з поля каміння, почали нове господарювання на “своїй”, нерідній землі» [5, с. 117]; дітей: «Я брався за будь-яку роботу» [18, s. 53]⁸; «Мені було тринадцять років, а сестрі — п'ятнадцять, тому спочатку не всі хотіли давати нам роботу, але з часом переконалися, що я добрий робітник, і вже не мав з тим проблем» [22, s. 127]⁹.

Усні оповідання про переселення 1947 року є репродукуванням, відтворенням зорових образів, здебільшого неприємних, емоційних вражень. Таких висновків на основі емпіричного життєвого досвіду доходить і народ, відображаючи цей досвід у приказках і прислів'ях на кшталт: «Але, як то кажуть, буває іноді щастя в нещасті» [5, с. 117]; «От Бога грех, от людей смех» [5, с. 484]; «Ну чуго пташечка летить і виртається? Бусьол литить на те саме гніздишко, прилітає. Де вродиться, там хочиться» [2, с. 95]; «Але всьо равно тягне там,

де, як кажуть, мати рудила, там найлепей чоловік чується. Риба в Бузі теж не пливе, тільки тримається одного місця» [2, с. 93].

Серед усних історій, які на сьогодні вдалося зібрати, цінними, з погляду відтворення історичної дійсності, є сюжети про стосунки українців і поляків. Амбівалентність ситуативних колізій дає змогу подивитися на багатоміжкові контакти сусідніх народів не шаблонно, а в спектрі неоднозначно складних взаємин. Так, у багатьох оповіданнях респонденти, згадуючи про відносини з іншими національностями, насамперед з поляками, представляють їх часто в порівнянні: майже завжди як дружні до переселення та переважно, але не завжди, ворожі після переселення. Наприклад: «У нашому селі мешкало двоє поляків. Решта усі — лемки. Але ці поляки розмовляли по-нашому, лемківською мовою. Ходили і до церкви, і до костьолу <...> Добре між собою ми жили. Не було жодних конфліктів перед війною» [24, s. 58]¹⁰; «Жили серед нас поляки і євреї, які мали господарства й магазини. Усі жили в згоді» [24, s. 106]¹¹. Наведемо приклади оповідей про події після переселення: «Поляки обзивали нас: “О! Українці! Бандерівці приїхали!”. І били наших корів» [24, s. 20]¹²; «А в Грибошичах там наряд був недобри <...> там биво тяжке життє, наші люде потерпіли страшне» [КА]. Або: «Дуже тут багато поляків було, коли ми приїхали. Добре нас прийняли. Ніхто нам нічого не казав. Може, деякі були вороже до нас налаштовані, але загалом усе було в порядку» [24, s. 60]¹³; «Можна сказати, там, в Легніце, там биво добрі» [КМ].

В усних оповідях українців-переселенців привертає увагу й постійне оперування категорією «ми», злиття власного досвіду з множинним досвідом інших людей: «нас гнали», «ми їхали», «нас розподіляли», «ми жили», «ми працювали» та ін. Тобто в цьому випадку для того, щоб стати предметом оповідання, досвід піддається узагальненню, а не індивідуалізації.

Усні історії колишніх переселенців багато в чому не збігаються, а інколи й значно відріз-

няються від образів і формулювань, ухвалених офіційною історіографією. Проте в них немає, гадаємо, прагнення до спростування загальноприйнятих версій минулого, розвінчування одних і прославлення інших, повалення старих і ствердження нових ідеалів, героїв і подвигів. На нашу думку, іноді сприйняття звичайної людини, її ціннісні орієнтації, думки й переживання є іншими, відмінними від офіційної версії про події 1947 року, з іншою системою координат і ракурсом, під яким сприймається і згадується акція «Вісла».

Звісно, спогади однієї людини не дають підстав для обґрунтованого узагальнення певних історичних подій або події, а кожна розказана історія унікальна так само, як унікальне й неповторне життя кожної людини.

Однак, урахувавши нерозривний зв'язок між індивідуальним досвідом і соціально-історичним контекстом, головна заслуга усної історії полягає у вивченні взаємообумовленої дистанції і зв'язку між ними, між офіційним і щоденним дискурсом, між значущою для оповідача його «правдою» і викладом традиційною історіографією того, «як це було насправді».

Усні оповіді про переселення 1947 року є фрагментарними, динамічними, схематичними, створюють той ґрунт, на якому виникають поетичне сприйняття і відтворення. За мотивами й образами вони складають одну цілість із фондом народної документальної прози і є вагомим складником загальноукраїнського фольклорного процесу ХХ ст. з чітко виявленими історичними рисами.

Примітки

¹ Тут і далі назви воєводств подано за даними 1947 року.

² Переклад авторки цієї статті.

³ Переклад авторки цієї статті.

⁴ Переклад авторки цієї статті.

⁵ Переклад авторки цієї статті.

⁶ Переклад авторки цієї статті.

⁷ Переклад авторки цієї статті.

⁸ Переклад авторки цієї статті.

⁹ Переклад авторки цієї статті.

¹⁰ Переклад авторки цієї статті.

¹¹ Переклад авторки цієї статті.

¹² Переклад авторки цієї статті.

¹³ Переклад авторки цієї статті.

Джерела та література

1. Акція «ВІСЛА» 28 квітня – 28 липня 1947. URL : http://www.ethnos.lemky.com/2007/05/26/akcja_vsla_28_kvtnja_28_lipnja_1947_r.html.

2. Аркушин Г. Голоси з Підляшшя. Луцьк, 2007.

3. Барна А. Кавальчык тернистої історії села Чорне на Лемковині. 1870–1970. Лігниця, 1996. 209 с.

4. Гаврилук Ю. Розв'язати остаточно українське питання в Польщі. *Дзеркало тижня*. 28 квітня 2007. № 16. URL : <http://dt.ua/articles/49817>.

5. Гук Б. Пропам'ятна книга «1947». Варшава : Тирса, 1997. 647 с.

6. Докля Т. Наша громада. (Минуле сіл: Ясунка, Крива і Баниця на Лемковині). Нью-Йорк, 1969. 127 с.

7. Зарічний Я. З-над Солокії до Балтики. *Український альманах*. Варшава, 2006.

8. Красовський І. Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки. Львів : Думка, 2004. 160 с.

9. Кузяк Т. Трагічні роки Бортного (депортація села 1947). *Ватра*. 2007. № 2 (57). Рік XVI. С. 4–5.

10. Кузяк Т. Трагічні роки Бортного (депортація села 1947). *Ватра*. 2007. № 3 (58). Рік XVI. С. 4–6.

11. Місило Є. Календар акції «Вісла». *Ватра*. 2007. № 2 (57). Рік XVI. С. 14–17.

12. Мончак Л. Лабова. Лемківське село нашої пам'яті. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2006. 102 с.

13. Події ювілейного свята лемківської культури. *Ватра*. 2007. № 4 (59). Рік XVI. С. 14–15.

14. Сирник Я. Про початки «Нашого слова»: погляд по іншому. *Наше слово*. Варшава, 2006. № 25 (2550). С. 3.

15. Сокіл В. Одзвонив голодомор. *Українці про голод 1932–1933 / фольклорні записи Василя Сокола*. Львів, 2003.

16. Щерба І., Яремкевич Л. Переселення українців з Надсяння в 1944–1947 роках у спогадах самих переселенців. URL : <http://etno.uaweb.org/lib/nadsiannia44.html>.

17. Chomiak R. Nasz Łemkowski los. Stary Sącz, 1995. 105 s.

18. Dmitruk P. Wtedy wziął pistolet i powiedział... to co, pójdiesz do bandy? *Podlaski kwartalnik kulturalny*. 2011. № 1.

19. Kurak J. Nad Bieszczadami słońce zgasło. Warszawa, 2008. 104 s.

20. Kyrpan I. Spohady... *Загорода*. 1995. № 3/6. С. 48–54.

21. Mlynar W. Wsiady klycze nasce. *Загорода*. 1995. № 1/4. С. 32–33.

22. Mniejszość w warunkach zagrożenia. Pamiętniki łemków / pod red. W. Sitka. Wrocław, 1996.

23. Wołosiuk L. Przebieg i skutki akcji «Wisła». *Problemy Ukraińców w Polsce po wysiedleńczej akcji «Wisła» 1947 roku*. Kraków, 1997. S. 23–35.

24. Z Łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Brzozy i okolic / pod red. M. Szyszko-Grabana, A. Szyszko, A. Rydzanicz, ks. A. Grabana. Strzelce Krajeńskie, 2004. T. 2. 280 s.

25. Z Łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Ługów i okolic / pod red. M. Szyszko-Grabana, A. Szyszko, ks. A. Grabana. Strzelce Krajeńskie, 2004. T. 1. 151 s.

References

1. Aktsiya «Visla» 28 kwitnia – 28 lypnia 1947 [The Vistula Operation. April 28 – July 28, 1947] (electronic resource). Available at: http://www.ethnos.lemky.com/2007/05/26/akcja_vsia_28_kvtnja__28_lipnja_1947_r.html (accessed 6 August 2018).

2. Arkushyn H. (2007) *Holosy z Pidliashshia* [Voices from Pidliashshia]. Lutsk: Vezha.

3. Barna A. (1996) *Kavalchyk ternystoj istoryi sela Chorne na Lemkovyni. 1870–1970* [A piece of Thorny History of the village of Chorne in Lemkovyna. 1870–1970]. Lihnytsia, 209 pp.

4. Gavryliuk Yu. (2007) «Rozvyzaty ostatochno ukrayinske pytannia v Polshchi» [«To Finally Solve the Ukrainian Question in Poland»]. *Dzerkalo tyzhnia* [The Mirror Weekly] (electronic resource), 28.04.2007, no. 16. Available at: <http://dt.ua/articles/49817> (accessed 6 August 2018).

5. Huk B. (1997) *Propamyatna knyha* [An Unforgettable Book]. Warsaw: Tyrsa, 647 pp.

6. Doklia T. (1969) *Nasha hromada (Mynule sil Jasiunka, Kryva i Banytsia na Lemkovyni)* [Our Community (The History of the Villages of Yasiunka, Kryva and Banytsia in Lemkovyna)]. New York, 127 pp.

7. Zarichnyi Ya. (2006) Z-nad Solokiyi do Baltyky [From the Solokiya to the Baltic]. *Ukrayinskyi almanakh* [The Ukrainian Miscellany]. Warsaw, pp. 55–57.

8. Krasovskiy I. (2004) *Lemkivshchyna u verkhiviyi riky Vysloky* [Lemkivshchyna on the Upper Wisłoka River]. Lviv: Dumka, 160 pp.

9. Kuziak T. (2007) Trahichni roky Bortnoho (deportatsiya sela 1947) [Tragic Years of Bortne (Deportation of the Village in 1947)]. *Vatra* [The Bonfire], vol. XVI, no. 2 (57), pp. 4–5.

10. Kuziak T. (2007) Trahichni roky Bortnoho (deportatsiya sela 1947) [Tragic years of Bortne (Deportation of the Village in 1947)]. *Vatra* [The Bonfire], vol. XVI, no. 3 (58), pp. 4–6.

11. Misylo Ye. (2007) Kalendar aktsiyi «Wisla» [Calendar of the Vistula Operation]. *Vatra* [The Bonfire], vol. XVI, no. 2 (57), pp. 14–17.

12. Moncha L., Polyniak I., Yuskiv N. (2006) *Labova. Lemkivske selo nashoyi pamyati* [Labova. A Lemko Village of Our Memory]. Ivano-Frankivsk: Misto NV, 102 pp.

13. (2007) Podiyi yuvileynoho sviata lemkyvskoy kultury [Events of a Jubilee Holiday of Lemko Culture]. *Vatra* [The Bonfire], vol. XVI, no. 4 (59), pp. 14–15.

14. Syrnyk Ya. (2006) Pro pochatky «Nashoho slova»: pohliad po inshomu [About Origins of «Our Word»: A Different View]. *Nashe Slovo* [Our Word], no. 25 (2550), p. 3.

15. Sokil V. (2003) Oddzvonyv holodomor [The Famine Finished Ringing]. *Ukrayintsi pro holod 1932–1933. Folklorni zapysy Vasylia Sokola* [Ukrainians on the 1932–1933 Famine. Folk Records of Vasyl Sokil]. Lviv.

16. Shcherba I., Jaremkevych L. (2006) *Pereselenia ukrayintsev z Nadsiannia v 1944–1947 rokakh u spohadakh samykh pereselentsiv* [Resettlement of Ukrainians from Nadsiannia in 1944–1947 in Memoirs of the Settlers Themselves] (electronic resource). Available at: <http://etno.uaweb.org/lib/nadsiannia44.html>. (accessed 6 August 2018).

17. Chomiak R. (1995) *Nasz Łemkowski los* [Our Lemko Fate]. Stary Sącz, 105 pp.

18. Dmitruk P. (2011) Wtedy wziął pistolet i powiedział... to co, pójdiesz do bandy? [Then Took

a Pistol and Said...Well, Will You Join the Gang?]. *Podlaski kwartalnik kulturalny*, no. 1.

19. Kurak Ya. (2008) *Nad Bieszczadami słońce zgasło* [The Sun Went Out above the Beskids]. Warsaw, 104 pp.

20. Kyrpan I. (1995) Spohady... [Memories...]. *Zahoroda*, no. 3/6, pp. 48–54.

21. Mlynar W. (1995) Wsiady klycze nasce [This Always Calls Us]. *Zahoroda*, no. 1/4, pp. 32–33.

22. Sitek W. (ed.) (1996) *Mniejszość w warunkach zagrożenia – pamiątki Łemków* [A National Minority Under the Conditions of Disappearance – Lemko Monuments]. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

23. Wołosiuk L. (1997) Przebieg i skutki akcji «Wisła» [The Course and Results of the Vistula Operation]. *Problemy Ukraińców w Polsce po wysiedleńczej akcji «Wisła» 1947 roku*. Kraków, pp. 23–35.

24. Szyszko-Graban M., Szyszko A., Rydzanicz A., ks. Graban A. (eds.) (2004) *Z Łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Brzozy i okolic* [From the Lemko Chest. Stories from Brzozy and Its Surroundings]. Strzelce Krajeńskie, vol. 2, 280 pp.

25. Szyszko-Graban M., Szyszko A., Rydzanicz A., ks. Graban A. (eds.) (2004) *Z Łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Ługów i okolic* [From the Lemko Chest. Stories from Ługów and Its Surroundings]. Strzelce Krajeńskie, vol. 1, 151 pp.

Список інформантів

КА – Капелюх Анна, 1929 р. н., народилася в с. Смерековець Горлицького повіту. Записала Л. Халюк 15 липня 2011 р. у с. Смерековець Горлицького повіту (Польща).

КМ – Криницька Марія, 1927 р. н., народилася в с. Нижня Мохначка Новосондецького повіту. Записала Л. Халюк 9 липня 2011 р. у с. Смерековець Горлицького повіту (Польща).

Summary

Ukrainian and foreign ethnographers are purposefully engaged in the study of the achievements of oral history and literature, which is a kind of artistic chronicle of historical events of the twentieth century. It is precisely for such events that the Ukrainians were relocated in 1947 from Lemkivshchyna, Kholmshchyna, Pidlyashshya and Nadsyany in the northwest lands of Poland, known as the *Wisla Action*.

Today, unjustly forgotten chronicle-documentary materials, bibliographical reference and fiction literature, little-known domestic and foreign archival sources, as well as oral histories of witnesses of this tragedy, are a source for the knowledge of the worldview of the Ukrainian people and its history.

Among the Ukrainian printing presses of Poland, the weekly *Nashe Slowo*, the edition *Watra*, the two-month publishing *Besida* occupy an important place. Interestingly from a scientific point of view, there are also books and articles devoted to the history of individual villages in Lemkivshchyna, where the authors present the history of their villages, their families, tell about the course of resettlement and the future life of Ukrainians in new lands for them. They mostly have the character of author's memories. Similar writings about the history of Ukrainian villages and resettlement have also been published in Ukraine.

The issue presents oral narratives of resettlement, which depicts the historical background of the above texts and the reasons for their occurrence and existence. It should be noted that the stories of former settlers do not coincide in many ways, and sometimes they are very different from the images and formulations approved by the official historiography.

Keywords: oral folk stories, narrative, memorate, the action *Wisla*, Ukrainians-migrants, Lemkivshchyna, Holmshchyna and Pidljashja, the western and northern lands, national identity, *small homeland*.